

Starověké civilizace

Vznik starověkých civilizací

Od 7 tisíciletí př.n.l. začíná zemědělská výroba produkovat přebytky. Přebytky umožnily specializaci činností člověka, společenskou dělbu práce, jež vedla k oddělení řemesla od zemědělství. Člověk se naučil vyrábět a zpracovávat bronz (Cu + Sn), rozvíjel se obchod a vznikala první města. Začaly vznikat státy s řídicími, kontrolními i donucovacími institucemi a úřednickým aparátem. Vývoj nejstarších civilizací vyvrcholil koncem 4. tisíciletí př.n.l. v Mezopotámii mezi Eufratem a Tigridem, v Egyptě v údolí Nilu, v Číně v údolí Žluté řeky, v Indii v údolí Indu a Gangy a v Egejské oblasti na Krétě.

S rozvojem hospodářské činnosti a se vznikem státu souvisel vznik písma, nová úloha náboženství a rozvoj kultury. Svědčí o tom mnohde zbožštění osoby panovníka, monumentální stavby paláců, chrámů, pyramid, vznik literatury, umění a vědy.

Přínos nejstarších starověkých civilizací

- **Bronzové nástroje a zbraně (Cu + Sn)**
- **Rádlo nahradilo motyku (zvýšení produkce zemědělství)**
- **Budování zavlažovacích a splavných kanálů, využití záplav namísto hnojení**
- **Cihly sušené i pálené a glazované**
- **Velké stavby - pyramidy, zikkuraty**
- **Objev kola**
- **Rýžování zlata (ovčí rouno), zvládnutí šperkařských technik**
- **Hrnčířský kruh užíván od 3. tisíciletí př.n.l.**

Písmo

Písmem se zaznamenávaly nejprve hospodářsko-správní údaje. Užívalo se piktografické písmo, které se rozdělilo na klínopis (Mezopotámie) a hieroglyfy (Egypt).

Klínové písmo – do hliněných tabulek se rylo skoseným rákosem.

Hieroglyfy – používají obrázky jako celá jednotlivá slova. Byly tesány do kamene nebo dřeva, po vynálezu papyru se na něj psaly štětečkem.

Hláskové písmo – objevuje se ve druhém tisíciletí př.n.l. v syropalestinské oblasti. Vyvinula se z něj fénická abeceda, které měla 22 znaků. Ta byla převzata Řeky a a stal se z ní základ moderních evropských abeced.

Matematika

Vznik a vývoj matematiky ovlivnily praktické potřeby (hlavně správa, hospodářství, daně, obchod a stavitelství). V Egyptě se používala desítková soustava; v Mezopotámii šedesátková soustava (jako dnes u hodin). Starověcí matematici uměli odmocňovat, umocňovat na druhou i na třetí, znali základní geometrické tvary.

Astronomie

Na základě pozorování „pohybu“ Slunce a Měsíce starověcí astronomové sestavili kalendář zemědělských prací a podle toho také určovali doby záplav apod.

Náboženství

Většina náboženství byla polyteistická (uctívá se více bohů). Klasickým příkladem je Řecko (hlavní bůh Zeus, manželka Héra, další bohové s většími či menšími pravomocemi) či Řím (velmi podobné jako v Řecku, jen odlišná jména bohů - hlavní bůh Jupiter, bůh války Mars, apod.). Podobný systém náboženství byl zaveden i v Egyptě (Ra, Amon, Hor, Osiris ..) Výjimku mezi těmito náboženskými systémy tvořili Židé (a později křesťané) uctívající pouze jediného Boha (monoteistické náboženství).

Starověké státy na území Mezopotámie

Mezopotámie se rozprostírala mezi řekami Eufrat a Tigris. Na přelomu 4. a 3. tisíciletí před Kristem přišli do oblasti Mezopotámie Sumerové. Vyznávali polyteistické náboženství a založili městské státy (např. Uruk, Ur..). Postavili opevněná města, uprostřed stál zikkurat, v němž sídlili duchovní a panovník. Panovník byl absolutistickým vládcem. Ve 21.st.př.n.l. sumerská nadvláda zaniká, a v následujícím století v Mezopotámii vznikají dvě velké říše – Starobabylonská říše na jihu Mezopotámie, s hlavním městem Babylónem, a Staroasyrská říše na severu Mezopotámie s hlavním městem Ašúrem.

Starobabylonská říše

Chammurapi, panovník (18 st. př.n. l.) známý především jako tvůrce proslulého zákoníku - „**Chammurapiho zákoníku**.“ **Chammurapiho zákoník** - tvoří ho 282 článků týkajících se všech oblastí života. **Dělí obyvatele do 3 kategorií – plnoprávní, závislí na králi a otroci**. Je vytesán klínovým písmem na 2,25 m vysoké čedičové stéle, nalezené při vykopávkách v Súsách – dnes je **uložen v pařížském Louvru**.

Jednalo se o zemědělskou civilizaci závislou na záplavách. Byl to první stát s centrální mocí panovníka, který se opíral o úřednictvo, byrokratický aparát a zákonodárství. **Zánik starobabylonské říše způsobili Chetitě**.

Novobabylonská říše

Udržela se jen 100 let; Významný vládce - **Nabukadnesar II. (Nabuchodonozor)**; dobyl Jeruzalém (následovalo **Babylonské zajetí Židů a odvedení 70 000 zajatců**), ovládl **Sýrii a Palestinu**. Babylón se stal nedobytným místem (3 řady hradeb a vodní příkopy). Paláce používaly **glazované cihly (Ištařina brána)**; **byl vybudován chrám boha Marduka umístěný na 70 m vysokém zikkuratu („Babylonská věž“)**. **Z tohoto období jsou známy i visuté terasovité zahrady (královny Semiramis - jeden ze sedmi starověkých divů světa)**. **V 6. st.př.n.l se Babylón vzdal Peršanům bez boje**.

Říše na území Malé Ásie

Říše Chetitů

Ovládli Sýrii a načas i Babylon. Bojovali s **Egyptem a na počátku 13. století před Kristem s ním uzavřeli mírovou smlouvu = první mezinárodní mírovou smlouvu v dějinách**. Centrem Chetitské říše bylo město **Chattušaš**. Chetitská společnost byla rovněž **sociálně diferenciována, jejich zákony dělily obyvatele na svobodné a nesvobodné**. Přispěli k **rozvoji vojenství použitím válečných vozů a železných zbraní**. Říše podlehlá kolem roku 1200 před Kristem náporu „mořských národů“ a poté i Asyřanům. **Jazyk Chetitů rozluštil Čech Bedřich Hrozný; psali klínovým písmem**.

Fénicie

Fénicie se nacházela na úzkém pruhu pobřežní krajiny při západních svazích Libanonského pohoří. **Přínos Féničanů: mořeplavba (stavba lodí), kolonizace západního Středomoří (Kartágo), barvivo purpur, výroba skla, 9 číslic (základ desítkové soustavy, arabské číslice), fénická hlásková abeceda – 22 znaků**. Fénickým nejznámějším produktem, kterým zásobovali Středomoří, byl purpur vyráběný z mořského plže zvaného ostranka. **Odtud také vzniklo pojmenování této civilizace, Féničané od řeckého foinos = červený**.

Egejská oblast

Kréta - Ve 20. - 13. století se vyvinula **tzv. minojská kultura**. V městě Knossos existovalo vyspělé stavitelství (paláce, labyrint), pokročilá dělba práce. Uplatnilo se tu **tzv. palácové hospodářství**, kdy palác byl soběstačným hospodářským střediskem oblasti. Na počátku 14. století před Kristem však minojská kultura **náhle končí, příčiny tohoto konce nejsou známy (přírodní katastrofa, vojenský vpád, lidová vzpoura...)**

Britský archeolog **Arthur Evans** začal na počátku 20. století s vykopávkami ve městě Knossos na Krétě a pozůstatky civilizace, kterou objevil **sám pojmenoval podle mýtického krétského krále Minoa – minojská**.

Mykény - v 16. století př.n.l. se objevuje **mykénská kultura**. Mykénské paláce byly vystavěny na vyvýšených opevněných místech, okolo stály ostatní domy. Jednalo se o **kyklopské stavby z ohlazených kamenů**. Město bylo vybaveno kanalizací, vodovodem, domy koupelnami.. I mykénská kultura však **náhle zaniká bez nám známých příčin**, a to ve 12.st.př.n.l. **Pravděpodobnou příčinou je však vyvrácení říše příchodem dalších řeckých kmenů ze severu**.

V Mykénách objevil německý archeolog **Heinrich Schliemann** **bohatě vybavené hroby vládců, posmrtné masky (zlatá Agamemnónova maska)**. Odkryl i bájnou **Tróju v Malé Ásii (poklad krále Priama)**.

Otázky - starověk

1. Co umožnilo vznik řemesel jako specializovaných činností?
2. Jaké funkce plnil starověký stát?
3. V čem spočívá přínos starověkých říčních civilizací:
v dopravě?
ve zpracování drahých kovů?
ve stavitelství?
v zemědělství?
4. Z čeho se vyráběly bronzové nástroje?
5. Co byly zikkuraty?
6. Jaký typ písma se vyvinul v Egyptě, Mezopotamii, v Syropalestinské oblasti?
7. Které písmo (abeceda) se stalo základem pro řecké písmo i moderní evropské abecedy?
8. Jaká matematická soustava se užívala v Egyptě, Mezopotámii?
9. Vysvětlete, čím se vyznačuje polyteistické náboženství?
10. Uveďte zeměpisnou polohu Mezopotamie!
11. Jaké říše se rozkládaly na území Mezopotamie v období starověku?
12. Která starověká literární památka podává svědectví o bojích městských států v Mezopotamii?
13. Na čem je zapsán Chammurapiho zákoník?
14. Vysvětlete, co jsou sociálně diferencovaná práva a povinnosti zavedená Chammurapiho zákoníkem!
15. Jakou zásadu prosazoval Chammurapiho zákoník?
16. Co bylo příčinou zániku Starobabylonské říše?
17. Uveďte významné archeologické památky z období Novobabylonské říše!
18. Který panovník Novobabylonské říše je spojován s tzv. Babylonským zajetím Židů?
19. Do čeho se psalo klínovým písmem?
20. Co bylo příčinou zániku Novobabylonské říše?
21. Kde se nacházela Chetitská říše?
22. V čem spočívá přínos českého historika B. Hrozného při odhalování historie Chetitů?
23. Čím obohatili Chetitové starověké válečnictví?
24. Jak vzniklo pojmenování Fénicie?
25. V čem spočívá přínos Feničanů:
v dopravě?
ve zpracování surovin?
v matematice?
v rozvoji písma?
26. Které civilizace (kultury) se rozvíjejí v Egejské oblasti ve 20-12.století př.n.l.?
27. Kdo (a podle čeho) vytvořil název minojská kultura?
28. Jak fungovalo palácové hospodářství?
29. Uveďte významné památky minojské kultury!
30. Co bylo příčinou zániku civilizace na ostrově Théra v Egejském moři?
31. Co jsou kyklopské stavby známé z Mykén?
32. Kdo objevil mykénský královský palác a Troju?
33. Co posloužilo tomuto archeologovi jako historické vodítko při jeho pátrání?
34. Co bylo příčinou zániku civilizací v Egejské oblasti?